

8. Кравченко І. М. Порівняльно-правове дослідження статусів «військовополонений» і «цивільний заручник» в зв'язку з проведенням Україною операції об'єднаних сил (АТО) щодо забезпечення національної безпеки і оборони, відбиття і стримування збройної агресії РФ в Донецькій і Луганській областях. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2018. № 2 (36). С. 128-140.

ІВАНЧЕНКО Олександра, здобувач ступеня вищої освіти бакалавра, Навчально-наукового інституту № 3 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: ЧИЖОВ Денис, доцент кафедри конституційного права і прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України

ПИТАННЯ ВЗАЄМОВІДНОСИН ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ІСЛАМУ

Права та свободи людини залишаються найважливішою і універсальною цивілізаційною цінністю уже понад триста років поспіль. Перелік сучасних прав і свобод є результатом їх тривалого становлення та зафіксований у багатьох міжнародно-правових актах і конституціях правових держав. У різні історичні епохи поняття, ознаки, зміст та обсяг прав і свобод людини змінювалися та були неоднаковими. Проте згодом, почала закріплюватися низка принципів щодо відповідальності держави перед людиною за свою діяльність, а забезпечення прав та свобод людини визначається головним обов'язком кожної держави.

В більшості країн релігія й нині займає панівну роль та на основі своїх принципів та фундаментальних положень формує цілісну картину суспільства, тому, важливо чітко розкрити яким чином універсальні права людини взаємодіють з положеннями світових релігій а саме ісламу. Ісламська цивілізація дотримується геоцентричного принципу в питаннях світогляду, пояснення механізмів історичних і політичних процесів, де в основі світобудови перебуває трансцендентна, воля якої людина повинна підкорятися, тоді як Західна цивілізація використовує антропоцентричний принцип, де в центр світобудови поставлена сама людина, що підкоряє собі сили природи і суспільства, а її права як особистості займають пріоритетне місце в шкалі цінностей. Мусульманській культурі властиво осягнення істини інтуїтивним шляхом, тоді як західна йде до неї, використовуючи метод раціоналізму, визнаючи істинним лише те, що підвладне розуму і волі [1, с. 82-83].

Мусульманське суспільство, ісламська цивілізація живе за своїми принципами реалізуючи свої духовні цінності в релігії і праві. Ідеальний тип держави, суспільства і людини передбачає їх об'єднання на основі

фундаментальних принципів ісламу, головна особливість якого в тому, що це не тільки віра, а й система життєвих цінностей, соціальних і міжособистісних відносин. Багато дослідників хто вивчав це питання зазначають що правова система в ісламських країнах заснована на ідеї зобов'язань, покладених на людину, а не прав, які вона може мати. Разом з тим, ісламське право містить дуже мало імперативних положень і надає широкі можливості вільної ініціативи. На думку іншого знавця ісламського права Й.Шахта, ісламське право відрізняється подвійністю. З одного боку, воно є всеохоплюючої системою релігійних обов'язків, а з іншого – носить яскраво виражений приватний, індивідуалістичний характер і, в кінцевому рахунку, являє собою суму персональних привілеїв і індивідуальних обов'язків [2, с. 1-4]. У спробі вирішення виниклої розбіжності можна зазначити що твердження про те що провідною категорією для ісламу виступають не права, а обов'язки людини, потребує деякого корегування, адже, головною характерною рисою ісламського підходу є підпорядкування людини в її зовні вираженої поведінці волі Аллаха, проте, така вимога в будь-яких умовах повина діяти у відповідності з шаріатом, які уособлюють заповіді Аллаха, аж ніяк не завжди означає превалювання обов'язків над правами.

Так, загальні положення про права людини, що містяться у статтях Статуту Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) стали основою становлення альтернативної організації що була б націлена на забезпечення рівності прав та можливостей у ісламських країнах.

Отже, 25 вересня 1969 на конференції глав мусульманських держав в Рабаті з метою забезпечення ісламської солідарності в соціальній, економічній і політичній сферах була заснована міжнародна організація ісламських країн (до 2011 року називалася – Організація Ісламська конференція (ОІК)). У 1983 р. держави – члени прийняли Дакскую декларацію з прав людини в ісламі, проголосивши, що фундаментальні права і свободи людини – невід'ємна частина ісламської релігії, за якою Ісламська концепція прав людини спирається на Коран і Сунну, де основні права і свободи були декларовані Пророком Мухаммадом під час прощальної проповіді.

5 серпня 1990 року була схвалена Каїрська декларація з прав людини в ісламі. В основних положеннях ісламської концепції прав людини було закріплено: абсолютну рівність у своїх правах; можливість вимагати від держави поваги своїх основних прав; взаємна відповідальність суспільства і індивіда; індивід не є суб'єктом міжнародного права на відміну від ісламської держави. В декларація, зокрема, підкреслюється, що «дотримання прав людини в ісламі перетворюється в акт поклоніння, а порушення – в огидний гріх кожної людини окремо» [3]. Держава повинна забезпечити права мусульман, які можуть бути обмежені в інтересах мусульманської громади, зміцнення обороноздатності країни. У конституціях практично всіх мусульманських країн поряд з проголошенням рівності громадян часто робиться застереження, що ці норми повинні застосовуватися відповідно до шаріату. Проте, вказана декларація не

висвітлює більшість загально визнаних у світі основоположних права людини, які, зокрема, відображені у Загальній декларації ООН з прав людини і не несе в собі обов'язковий характеру, оскільки була прийнята неурядовою організацією. Декларація виходить із основних положень та принципів універсальних міжнародно-правових норм і не ставить перед державами завдання надати певні гарантії та імплементувати її положення до національного законодавства. Проголошені права та свободи за своїм змістом та можливостями тлумачення «прив'язані» до шаріату, що надає цьому документу традиційного характеру та підкреслює його невідповідність юридичній практиці у сфері прав людини в ряді країн – членів руху «ісламської солідарності». Такий вузькорелігійний характер Каїрської декларації, яка була прийнята з метою уніфікації позицій ісламських держав у сфері прав людини, відображає позицію найбільш радикальних ісламських держав. Ряд основних прав і свобод у ній не визначено, і, зокрема, відсутня заборона на наявну в ісламі дискримінацію за ознакою статі. Зокрема, ст. 6 декларації досить обмежено вказує на рівність чоловіка і жінки, торкаючись лише гідності, самостійного цивільного статусу і фінансової незалежності, а також права зберігати своє ім'я та рід[4].

Отже, можемо стверджувати, що ісламська правова культура як частина світової правової культури впливає певним чином на різні галузі правового життя в різних країнах світу. Значення «ісламське» в контексті розуміння прав людини носить не тільки географічний, релігійний, національний, а цивілізаційний і культурно-правовий характер, в свою чергу в основі ісламського права лежать релігійно-моральні норми, які при цьому являються і юридичними нормами. В ісламо-мусульманській правовій культурі, з одного боку, надається значення правам, свободам і бажанням людей, а з іншого – беруться до уваги інтереси всього суспільства. Тому трапляються деякі суперечності між нормами міжнародного права, в основі якого лежать цінності західної цивілізації і нормами ісламського права, де норми міжнародного права стають непридатними у відповідній ісламській державі. Також, слід прагнути до цілісного збалансування цих двох цивілізаційних систем з метою створення загальної та універсальної системи права при збереженні за ісламським правом його імперативності, але на рівні виконання зобов'язань, які прийняла відповідна ісламська держава.

Список використаних джерел:

1. Василенко І.А. Політична глобалістика: Навчальний посібник М.: Логос, 2000. 360 с.
2. Joseph Schacht: An introduction to Islamic law. VIII, 304 pp. Oxford: Clarendon Press, 1964. 48 s.
3. Каїрська декларація прав людини в ісламі URL: <http://cidct.org.ua/kairskaya-deklaratsiya-o-pravah-cheloveka-v-islame-3/>
4. Чепульченко Т.О. :Права людини в ісламі URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/4935/1/11 - 1_9_ - 28.pdf